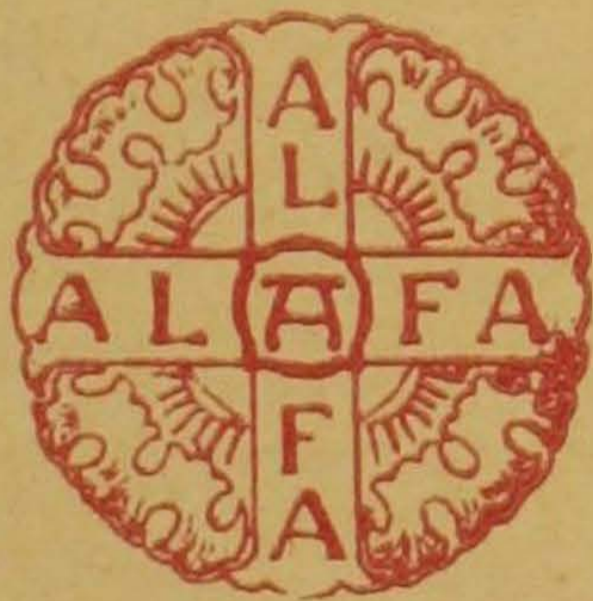

DINARSKA KNJIŽNICA SVEZAK 8.

**TMURNI I VEDRI
DANI.**

Crtice iz prošlosti Bunjevaca i Šokaca.

IZDAJE KNJIŽEVNO DRUŠTVO „ALFA“ SUBOTICA,
HARAMBAŠIĆEVA UL. 7.

Naša prošlost.

Tko malo poznaje Bačvane i bunjevačke familije, zna, da je među njima mnogo plemenitaških grana; i da je od tih grana gdje-koja sasvim izumrla a da ipak većina još i dan-danas opstoji, koje zemlju obrađivajuć, koje zanat tjerajuć, koje trgujuć a koje drugom radeći.

Plemstvo se, u stara vremena, jedino dobivalo za junačke i heroične čine, i premda danas taj komad papira nema nikakve vrijednosti ni priznanja, zato ipak slava i junačka djela naših pradjedova nikada svoju vrijednost izgubiti ne će.

Na žalost, današnji se praunuci ne sjećaju svojih pradjedova, većina ih se ni ne može sjećati, buduć je starina Bunjevaca sakrivena kao zaprećana, i tako zanemarena kao da je prokleta.

Ako sa ovim našim crticama, ma i kamečak prinesemo velikoj zgradi poznavanja narodne nam prošlosti, mi ćemo biti vrlo zadovoljni.

Uredništvo D. K.

Tmurni i vedri dani.

Crtice iz prošlosti Bunjevacu i Šokaca.

Žalosni svatovi.

Poslije ropstva turskoga, Bunjevci sazidaju, što iznova, što preinače stari kaštel, sadašnju franjevačku crkvu u Subotici (razumije se da nije odmah imala današnji oblik) pa je prozovu „novom crkvom“ prema crkvici na Pavlovcu (Vanteleku) koja se zvala „stara crkva“. Ta je crkva prije turske najezde pripadala Pavlinima redovnicima sv. Pavla, odatle je i nastalo ime „Pavlovac — Paloš“.

Trošna je bila ova stara crkva, s polja razvaljena, ko zaostavljena, ali iznutra je bio u njoj jedan oltar čist i ukusan. To je bila crkva za sela: Vantelek, Verušić i Đurđin. Tu je došla kadgod po koja vjerna duša, da isplače pred Bogom svojim,

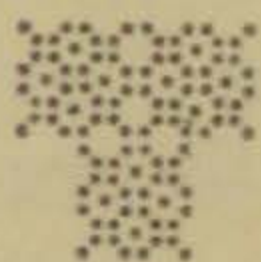
sve svoje jade i nevolje. Tu su sad vršili — kradom — Franjevci bogoslužje: misili, ispovijedali, pričešćivali, krstili i vjenčavali.

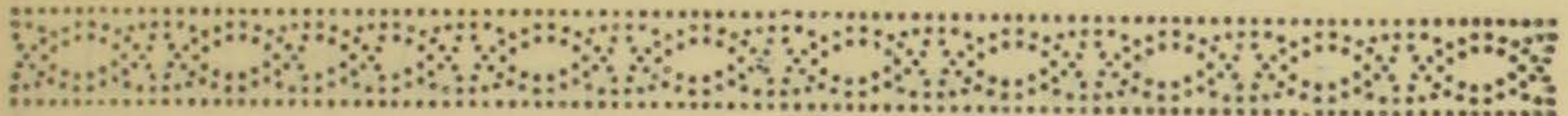
U toj kapelici je vjenčao u večer 11. listopada, godine 1649. nekoliko pari Bunjevaca iz okoliša, Marin Ibrišimović, biogradski katolički biskup. Bio je dijeliti sakrament svete potvrde razasutim kršćanima sve do Pešte. Sada je išao iz Martonoša, pa je po dogovoru svratio i ovamo.

Mirna, tiha noć se spuštala vrhu ispaćene zemlje. Baš kada se mjesec spustio za označena stabla na Đurđinu, a to je bio dogovoren čas vjenčanja — iz obližnjeg grmlja požuri se malo puka sakupljati u kapelici. Biskup naprijed, ostali za njim. Na brzu ruku blagoslovi biskup mladence, pa se žurno razidu svatovi.

Tužne li časti, žalosni li svatova! Gdje ni jedan radosan poklik, ili veseo glas ne možeš čuti, samo po gdje-koji zveket sablje ili drugog oružja. Mustulundžije i drugi oružani ljudi oprezno stražu straže, da iz zasjede ne navale Turci na svatove i na silu ne otmu im djevojku.

Još se raduju što šutećki, u tišini, razići se mogu, koji na Đurđin, koji na Verušić, a koji u pavlovačke salaše.

Odlaze Turci!

Za vrijeme turske vladavine po gornjoj Bačkoj, u Baji i Subotici stalno je bilo do četrdeset turskih vojnika. Oni su bili spahije, od njih je uzimala kršćanska raja zemlju i pustare pod arendu i pod pašu.

Godine 1683. u Subotici je zavladao alajbeg Ismael Oggia zapovjednik turskih vojnika.

* * *

Jasna je noć bila na Đurđevo godine 1683. nebo je treptilo od zlatnih košćurica, koje su veselo svjetlucale vrhu Novog Bajmaka. Do četrdeset trošnih kolibica ili zemunica razbaciše se po brežuljcima oko sadašnjeg „Gata.“ Baš se prva zvijezda od rude u „volovskim kolima“ spuštala za brist, — to je znak siguran, koji ne vara, da je tri sata poslije ponoći — kad je otac Ivan probudio svoju odraslu djecu, da im pokaže repatu zvijezdu, sigurno znamenje, da će biti rata. Nije to bio u ono doba rijedak događaj, jer u ono burno vrijeme krv se prolijevala i onda, kada je mir vladao.

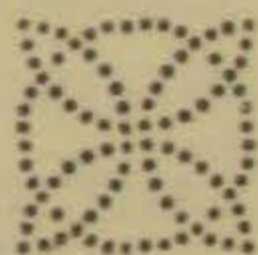
Minulo je za tim i dvije nedjelje, kad se prosuo glas: „Idu Turci!“ Zaista bukne rat proti Beča. Ali se sad turska vojska osramočena vratila natrag. Kroz tri godine izgubi Turčin Budim, a za njim propade i segedinski sandžak.

Još taj dan, pred večer, dojadi subotičkom alajbegu glasonoša iz Segedina, i donese mu zapovijed od segedinskog sandžakbega, da sa svojim vojnicima bježi u tvrđi Petrovaradin, pa da isto javi i u Baju.

Alajbeg pokupi odmah spahije dade im na znanje zapovijed segedinskog sandžakbega: da noćas otputovati moraju. Spahije se dogovore još to večer, da će harati putom. Kršćanski su muškarci većinom bili kod opsade segedinske, ili pri čuvanju stada.

I otac Ivan je bio izvan sela. Kada je prišla ponoć, čula se velika buka iz sela; zvono naopako udari i za čas bukne i plamen. Požuri se kući, no zakasni se. Haračlije dvojicu od muškaraca rane, a žene se i djeca raštrkaju čim su čuli da „iđu Turci.“ Turcima je vrlo žurno bilo, te zato samo sitnije i skupocjenije stvari pokupe, pa ih sakriju izvan hoda, gdje će ih naći, kad se vrate. A oni odoše, da se nikad više ne vrate.

Ove brežuljke, gdje se to dogodilo, sada već marljivo ore i kopa snažna težačka ruka; još samo po koja staračka usta oživljuju starodavne uspomenne, kako su se tudan krili Bunjevci u svoje zemunice, od okrutnih neprijatelja svojih, Turaka. Priča se kod puka, da pod Kalvarijom i sada ima podrum, koji se svake devete podine otvara. A koji dolaze iz Bosne, govore, da se tamo čude potomci Turaka, kako da konjska kopita ne izvaljuju blago po ovim gredurinama.

Dvije mlade Algaševe.

Poslije izagnanja Turaka, iz ovih krajeva, još su oni nasrcali na Bačku.

Godine 1690. Subotičani muškarci vojevali su u turskom ratu, a kod kuće ostane, osim nekolicine staraca, sama nejač: žene i djeca. Kao grom iz vedrog neba, puče glas, da su Turci kod Baje prešli Dunav, te se približuju k Subotici. Puk pobjegne u jankovačku šumu, a nekoliko zakašnjenih u ludoške ritove.

Kišoviti, jesenji dani su bili, livade su bile pune blata i vode. Već dva dana su lutali po livadama, i gladni i hladni, ne znajući jesu li Turci već otišli iz Subotici ili nisu. Na zapadnoj strani ludoških ritova rasprostirala se oveća bara, a na sredini iste rasla je trska. U tu se trsku uvuče pet žena, među njima dvije mlade Algaševe, dvije rođene sestre. Jedna udata u Sučića kuću, a druga mlada još neubrano cvijeće. Prestrašene, u vodi do pojasa, stadoše se tresti u svem tijelu uboge žene. Svaki čas im se činjaše kao godina. Napola gole, u slaboj odjeći, na vlažnom mjestu prozeble noge, od straha klecaše u vodi.

Drugi dan pred noć čuo se iz daljine glas, kao rzanje konja. Još jedared skupe posljednji put svoju

malu snagu, pa se uvuku u rit, po plitkim stazama, koje su same one znale.

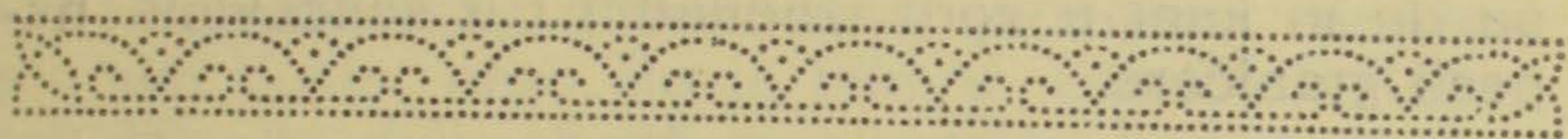
Kada se već dočulo i lupanje konjskih kopita, žene uzmu pojednu trsku u usta, pa legnu u baru pod vodu.

Do petnaest Turaka stiže do bare, tu se stanu obazirati, utjeraju konje u baru, al bare se razlile na široko i dugačko, pa se sve pregledati ne da; a voda je mutna te se ne vidi do dna. Tražili i gazili su do mraka, ali uzalud. Sada se stanu tiho međusobom dogovarati, pa zlovoljno izgone konje na suho.

Zanoćilo se, a jadne žene se tiho uzdignu iz vode, misleći da ih dušmanin ne može vidjeti s brijega. Izmučene su bile na mrtvilo od vode i glada.

Moglo je proći u čekanju skoro jedan sat, kad li čuše s brijega glas: „Kate, Bare, Mare, iziđite otišao je prokleti dušmanin.“ Učinilo im se jadnicama, da je poznat glas. U takovom stanju vara osjećaj. Odlane im srcu, što je u zadnji čas stigao spas, pa požure iz jezera na brijeg. Naprijed je žurila mlada žena Milije Sučića, al čim je stupila iz vode, surova ruka je obuhvati i stisne za vrat. Ona cikne, pa se onesvijesti u nepoznatoj ruki. Ostale četiri okrenu se natrag, al uzalud, jer do desetak muškaraca zagazi u vodu i za čas ih stignu i pohvaćaje.

To bijaše Turci, koji nisu otišli, već u drugom dolu ostave konje, tiho se došuljaju natrag, i na ovakav prijateljski način izvabe ih iz vode. Za tim se povrate u Suboticu, ponesavši sa sobom zarobljene mlade. Dvije Algaševe ne oslobodiše se više, ostanu turske robinjice do smrti.

Slava graničara.

Turski polumjesec krenuo se na manjak. Godine 1699. Bačka se oslobodi od turskoga jarma; nego mjesto osmanlija, dođe drugi bič — buntovnici ugarski. Pristaše Tekeline i Rakocijeve uslanu proti kralju, a Bunjevci graničari ostanu vjerni svoje zakonitome vladaru.

* * *

Subotičani su vojevali kod Slankamena, a ustaše Tekeline pod kapetanom Viragom navale na Subolicu; sabiju puk u varoš i u šance, te su ga nemilice sa svojim konjima gazili i kasapili. Zato je trebalo vratiti milo za drago, žao za sramotu.

I željno iščekivani čas dođe godine 1707. — Kapetan Virag imao logor pokraj Kečkemeta. Dočuo to kapetan subotičkih graničara, Luka Sučić, sakupi svoju miliciju, pa se uputi, da napadne na hajdučki logor. Na tri sata daleko namjesti svoju vojsku i dade iskopati šanceve oko nje. Poručnik Kaić zaide, pred noć, obučen kao mađarski seljak u Kečkemet i logor buntovnički. Tamo dočuje, da je već doznao vojvoda Virag za njihov dolazak,

pa da ih kani u zoru iznenaditi i u šančevima napasti graničare.

Kaić se požuri natrag. Ni časa se nije časilo. Kapetan Sučić odmah izda zapovijed: pješadija od stodvadeset momaka ostaje u šančevima, konjanici se dijele na dvije strane po dvjesta glava. Jedan dio povede on sam na gornjak, a drugi odlazi s poručnikom Kaićom na dolnjak, jer dušmanin ne će sprijed na stražu, već sa strane pokušati sreću.

Obadvije čete udalje se i namjeste po doljčama, čekajući da odšale šalu. Svaki čas čini se kao jedan sat svakomu, ko čekati mora.

Zora je zaruđivala, a buntovnici iz rebar navale na šančeve od dolnjaka. To malo pješadije suzbije prvu navalu od šančeva, nekoliko od hajduka ostane mrtvi a nekoliko ranjeni od graničara. Hajdučke čete navale za čas iznovice. Graničara je malo, na svakoga pripada po deset hajduka; ipak jače selo od svatova, graničari stanu uzmicati u logor, za njima su se povlačili hajduci.

Kad je gruvanje pušaka i kubura dopilo do Kaićevih ljudi, on jednoga momka pošalje Sučić kapetanu, a sam se požuri u pomoć pješadiji. Konj do konja, junak do junaka žuri, svaki želi imat slavu prvi.

Kada se konjaništvo popelo na neki brežuljak blizu hajduka, nekoliko konjanika sjaše i za čas iskopaju šance. Ni čas, ni dva namjeste topove i ispale na prve hajdučke redove. Tužno je bilo baciti pogled na njih, po zemlji se valjali i jaukali krvavi ljudi i živine. Tako barjaktar pane s barjaktom u prah, a drugi zbunjeni pobjegnu natrag.

Hajdučki vezir odmah uvidi promjenu, da je veća sila došla, nego što je bila u šancima. Razdijeli četvu na dvije strane, manju ostavi kod šančeva, a s većom dočeka Kaićeve graničare. Graničari se na dvije strane spušte s grede, da topovi lakše uzmognu odbijati hajduke, pa neustrašivo prodiru naprijed. Hajduci se izmjenjuju, a Bunjevci se ne straše umora, jer znadu, da će im za kratko vrijeme doći u pomoć — Sučić kapetan. Bitka ostane neodlučena tako za jedan sat.

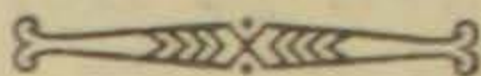
Kad je sunce počelo svjellucati, onda vidi vojvoda ustaški, kakva je neznata četa graničara; izda zapovijed, trublja zatrubi, hajduci se dijele, da obkole i sa sviju strana navale na graničare. Četmice se stanu razilaziti, nego u taj čas dohrle vojvodi buntovničkom Viragu konjanici od šančeva; kapetan Sučić je obišao logor, napao na tamošnje hajduke, pa ih natjerao u bijeg. Viragu je prva briga bila, da zaustavi bjegunce, al badava, oni su se već uputili u Kečkemet. To pomrsi račune Viragu, te zbog nereda bjegunaca sva mu se vojska iznenadi i pobuni, pa se dade u bijeg. Vojvoda, od ljutine, nasrne sam na graničare da ga posijeku, al s bijegom nije hlio spasiti svoj život.

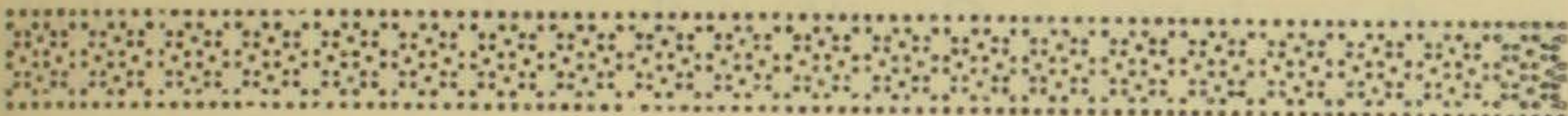
S njim je ostalo na bojištu još preko dvije stotine ustaša koje ranjenih, koje mrtvih; četiri topa, više barjaka i kola s vojnim spravama pane u Sučićeve ruke.

Graničari bili su ustopice bjeguncima, a bojno polje ostane pusto. Samo kadgod po gdje-koji konj projezdi i zarže, ili se gdje-koji ranjenik od muke podigne, al nemoćan svali se opet natrag te se valja u svojoj krvi. Uzdisaji i

vapaji smrtni su već prestali, kad je sunce izašlo i prosulo svoju svjetlost po ovom žalosnom polju, gdje je mnogima baš onda zašlo sunce za uvijeke.

Ustrašen grad Kečkemet preda se odmah graničarima a za njim i Kireš. Poslije toga ostave ustaše Bačku u miru. Kapetan Sučić pak dobije od cara zlatan lanac u ime priznanja njegove vjernosti i junaštva.

Vjerna ljubava.

Sramota je morila Turke svejednako, što su ispod Beča tako sramotno morali uzmaknuti, i što su se lijepe i plodne ugarske ravnice morali odreći. Čim se je Turčin malo oporavio, a u kršćanskom taboru buna i krvoproliće nije prestajalo, mislio je da je najzgodniji čas za osvetu.

Rat je buknuo godine 1716. I u tom su se ratu sjajno odlikovali bunjevački graničari. Borili su se i pobijedili pod Petrovaradinom, kod Sente i pod Temišvarom.

No Turčin nije mirovao. Godine 1717. bukne još veći rat pod Biogradom. Turci su imali dvije ogromne vojske. Jedna im je bila pod Biogradom, a druga nešto niže. Lijepa je sreća poslužila kršćansku vojsku, u kojoj su se borili i Bunjevci pod junačkim kapetanom Jakovom Sučićem, potukli su i jednu i drugu tursku vojsku. Biograd je opet postao kršćanski.

Slavodobitna kršćanska vojska, a osobito graničari Bunjevci, nisu se zadovoljili sa dobivenom pobjedom, nego su gonili Turke i dalje.

Godine 1736. u Srbiji u šabačkom gradu stražu čuvaje Subotičani.

No turska se vojska opet oporavila pa ponovno

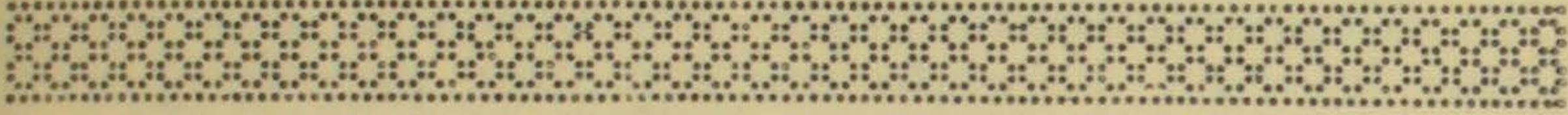
navali na kršćane. Graničari ih suzbijaje ali uzalud, ta ko će sili odoliti. Sreća im se iznevjerila, četrdeset ih padne na junačkom mejdanu, a ostale zarobiše Turci i u tvrđi Zvornik odnesoše.

Turci su Subotičane osobiti ucijenili, šestnaest hiljada forinti plaća Subotica Turčinu, da otkupi svoje junačke sinove. Al još Turci ne će da pušte Pavla Skenderovića, toliko im je načinio kvara i odnio junački mejdana.

Junak Pavao piše knjigu svojoj vjernoj ljubi, da ako ga želi još viditi živa, nek što prije šalje otkupninu.

Vjerna ljuba junačine Pavla, ne časi časa, ona daje sve srebro i zlato, a kad Turčinu to malo bijaše, ona skida đerdan od dukata, a kad nekrstu još ne bješe dosta, ona vadi iz ušiju zlačane menđuše, ona para sa ćurdijske zlatne punke, a kad i to još malo bijaše, ona skida vjenčan prsten s ruke samo da joj pušte Pavla gospodara.

Puštiše ga dušmani prokleti, jedva dođe svoje dvoru bijelom. Pred njega je išetala ljuba, ruke šire u lice se ljube. Živa ga je zagrlila ljuba, ali ga je mrtvog poljubila. Od radosti pripuklo mu srce.

Iz burne godine.

U godinama 1848. i 49. brzo je letilo vrijeme. Jedan događaj je vijao drugoga, a ni jedan nije trajao dugo.

U Beču je vladala „kamarila“, koja je odlučila, da mladi Franjo-Josip zamijeni i naslijedi Ferdinanda V. Izgledalo je da Ferdinand nije baš imao volje, da predade carstvo. I za malo nestade ga iz Beča. On osvanu sutradan u Insbruku.

Po odluci „kamarile“ ban Jelačić je imao poći za carem, da ga pozove, da se u korist sinovca Franje ima bezodvlačno odreći prijestolja. Ferdinand, videći oružanog bana pred sobom, reče: da se sili pokorava.

Jelačić donese sa sobom odreknuće Ferdinanda u Beč, gdje su ga željno iščekivali i svesrdno pozdravili.

Ban Jelačić postane glavnim vojskovođom cijele armije i bi mu naloženo, da iz Zagreba sa Hrvatima pođe ravno na Budimpeštu.

Za kratko vrijeme, a iza malog otpora mađarskog, stvori se ban Jelačić sa svojim Hrvatima u Pešti, gdje je vladalo najveće komešanje i nered.

Magistrat Budimpešte korporativno pokloni se banu Jelačiću, i preda mu diplomu počasnog građanina grada.

Ali Jelačićeva slava nije dugo potrajala. Poplašeni Bečani od brzoga i silnoga napredovanja bana Jelačića, smijenuše ga i predadu glavno vodstvo knezu Vindišgrecu.

Po odlasku Jelačićeve vojske Madžari opet ožive i počеше sakupljati vojsku oko Pešte.

General Gergei iz Komorana krene u Budimpeštu. Zimno je doba bilo. Toplomjer je 29 gradi pokazivao. Dunav se brzo smrznuo tako, da je vojska Gergeina preko leda mogla prijeći iz Budima u Peštu.

Gergeija nije imao dugo vremena boraviti u Pešti, jer se je Vindišgrecova vojska velikom brzinom približavala. Ispred veće sile valjalo je uzmaknuti. Vlada i madžarski sabor pobjegoše u Debrecin, Gergeija se spuštao prema Tisi.

Još nije Gergeija sasvim ni ostavio Peštu, već su Vindišgrecove predstraže prelazile preko leda u grad.

Kada je sva vojska bila u Budimpešti, general Vindišgrec izda strogu zapovijed da se svaki građanin ima pokoriti austrijskoj vladi, i da se na svaku oveću zgradu i na crkve ima careva zastava izvjesiti.

Magistrat grada Budimpešte izabere i generala Vindišgreca za počasnoga građanina u ime priznanja i odanosti.

Međutim su Madžari svoje čete na jugu i prema Erdelju sakupljali. No tu je bilo malo redov-

nih vojnika, nego više seljačkih trupa. U tim je došlo i ljeto.

Po Bačkoj je svako selo bilo dužno isposlati stanoviti broj „vojnika“, koji su se u Somboru sakupljali.

Ovdje je bio Percel glavni zapovjednik. Mješovita vojska Percelova krene iz Sombora preko Sentomaša u dolnju Bačku čak do Futoka. Santovačko odjelenje, Šokce, vodio je pošokčeni Madžar Antun Fejir.

Pošto je već sumrak bio, umoreni „vojnici“ poskidaše sa sebe haljine i „oružje“, kome je već doteklo oružja, i legoše mirno na travu kao da su kod svoje kuće,

Oko pola noći duhnu veliki vjetar i poče vojničke bubnjeve amo-tamo razbacivati. Budna i stroga straža zagrmi: „Ustajte, braćo, eto su neprijatelji!“ A međutim puca naglo i živo prema dušmaninu.

Vojska se naglo stade opravljati, ali je posao počeo zapinjati: jedan ne može da nađe svoje opanke; drugi traže svoje obojke; kapetan šokački Fejir obuče čakšire naopako. Ali ne može se dalje čekati. Krenu u bijeg i ne stadoše do Santova.

A dušmaninu ni traga ni glasa.

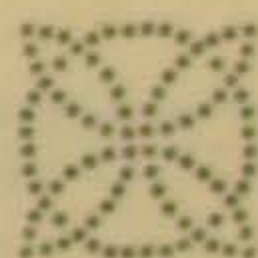
Ona silna pucnjava koja je bila dušmaninu namijenjena, raskidala je vojničke bubnjeve, koji su se u jednom dolu među trnjem zaustavili.

.....

Po starim „Danicama“ napabirčio: I. P. Jablanović.

SADRŽAJ.

	Str.
Žalosni svatovi. Iz „Subotičke Danice“ za god. 1903.	1.
Odlaze Turci. Iz „Subotičke Danice“ za god. 1903.	3.
Dvije mlade Algaševe. „Iz Subotičke Danice“ za god. 1902.	5.
Slava graničara. „Iz Subotičke Danice“ za god. 1900.	7.
Vjerna ljuba. Iz „Subotičke Danice“ za god. 1892.	11.
Iz burne godine. Iz „Subotičke Danice“ za god. 1925.	13.

Razne knjige:

koje se mogu dobiti jedino kod Književnog Društva „Alfa“ Subotica, Harambašićeva 7.

Velika Slava Božja u molitvama i pesmama. Str. 804. u koži sa zlatorezom . . .	Din. 150—	poštom 155—
Slava Božja samo molitve. U koži sa zlatorezom . . .	„ 120—	„ 125—
Svetotajstvo molitvenik za klanjanje presv. Oltarskom Sakramentu	„ 12—	„ 13—
Narodno Blago bunj. šok. narodne pjesme	„ 10—	„ 11—
Subotička Danica jedini bunj. šok. kalendar	„	„ 10—
Stari Mirotvorci. Divna pri-povijest iz doba apostola	„ 6—	„ 7—
Crkvene pjesme za školsku mladež	„ 3—	„ 3'25
Živa Ružica. Pravilnik o sv. ružariju	„ 2—	„ 2'25
Oltarsko Društvo. Priručnik	„ 2—	„ 2'25
Šestnedjeljna pobožnost sv. Alojziju	„ 2—	„ 2'25
Sv. Potvrda. Nauk o krizm.	„ 2—	„ 2'25
Molitve za sv. ispovijed i pričest	„ 1—	„ 1'25

I sve službene crkvene tiskanice.

DINARSKA KNJIŽNICA

SUBOTICA, HARAMBAŠIĆEVA UL. 7.

Dosada izašle knjige:

1. **Bog.** Čitaj pa se misli. Din. 2 poštom 2'50
2. **Sveta noć.** I druge legende o malom Isusu „ 2 „ 2'50
3. **Našim šorom.** Pripovijesti iz Subotice . . „ 2 „ 2'50
4. **O ženidbi.** Pouka. . „ 2 „ 2'50
5. **Ezopčice.** Priče za kat. mladež „ 2 „ 2'50
6. **Budite svijesni katolici!** „ 2 „ 2'50
7. **Muka Isusova.** Po sv. Evandjelju. . . . „ 2 „ 2'50
8. **Tmurni i vedri dani.** Crtice iz pr. Bunj. i Šok. „ 2 „ 2'50
9. **Svezak je u pripremi.**

